

4. »Oltar prema puku«. Na str. 204. posljednjeg broja Sl. B. predloženo je rješenje za postavljanje tabernakula u slučaju »oltara prema puku«. Međutim, u tom rješenju tabernakul se ne nalazi na oltaru, nego pred oltarom u slučaju kada svećenik misli okrenut prema narodu. Osim toga tu bi bio jedan oltar s dvije menze. Dok bi se ovo posljednje moglo razumjeti, ono prvo bi bilo u očitoj suprotnosti s liturgijskim propisima o tabernakulu, koji ne smije biti ni iza, ni ispred, ni povrh, nego na samom oltaru.

Odani sam u Gospodinu
Split, 12. VII 1962.

FRANE FRANIĆ, biskup

DOPIS VELEUČ. DRA D. KNIEWALDA

Uredništvu »Službe Božje«

Makarska

Posljednje vrijeme, nakon relativnog prizdravljenja od duge i teške bolesti kojom sam u veljači 1961. bio zaražen u Rimu, obraćali su se na mene svećenici i svjetovnjaci tražeći rješenje ili moje mišljenje o nekim aktuelnim liturgijskim problemima. Budući da se ne mogu smatrati pozvanim da dadem meritorni odgovor na ta pitanja, slobodan sam obratiti se na Vas s molbom da izvolite raščistiti nedoumice i razjasniti nejasnoće koje su iznesene. Evo ih redom.

1) Ostaje li i nakon indulta Sv. Oficija od 8. IV. 1960. i »Vodiča« iz g. 1960. u važnosti dosadašnji propis da se kod pjevane mise ima na liturgijskom jeziku pjevati Introit, Graduale, Tractus, Sequencia, te antifone za prikazanje i za pričest?

2-a) Odgovaraju li »misne popijevke« u našim dosadašnjim molitvenicima i pjesmaricama (na pr. »Slava Bogu« 1944. »Kruh nebeski«, Nova crkvena pjesmarica 1960) propisima novoga indulta, prema kojima se in missa in cantu smiju na živom jeziku pjevati »quae saltem sensum exprimunt« parafraze liturgijskog teksta Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus, Angus?

-b) Spadaju li, dakle, rečene misne popijevke na misu (u formulaciji Njegove Preuzvišenosti metropolite i nadbiskupa zagrebačkog dra Franje Šepera, »Služba Božja« 1962. III 137/3) u tom smislu da se smiju pjevati ne samo pod tihom, nego

i pod misom in cantu, umjesto liturgijskog teksta u originalu ili u doslovnom prijevodu?

-c) Može li se na sve popijevke u pomenutim zbirkama primijeniti odredba »Vodiča 1960« No 32b? Ili bi, možda, neke od njih, spadale u kategoriju »čipkaste« i nimalo liturgijske pobožnosti? Ne bi li se na različite, osobito Božićne pobožne popijevke (na pr. Uspavanke) moglo i moralo primijeniti što je kardinal Faulhaber 1933. rekao u svojoj četvrtoj adventskoj propovijedi (M. Faulhaber, *Judentum, Christentum, Germanentum*, München 1934, 80), da u njima i po njima »pobožne duše s redovničkom koprenom i bez nje« na slatkasti način govore i pjevaju o malom Isusu i o anđelima, te zamračuju Božićno otajstvo i — sve nehotice — obezvređuju ono Najsvetije?

-d) Odnose li se oštre, ali — vjerujem — opravdane riječi što ih maestro Albe Vidahović u »Službi Božjoj« 1962 I/31 izriče u vezi s nekim popijevkama, na popijevke što ih je maestro čuo u Njemačkoj, ili možda na stanovite »euharistijske« popijevke koje se pjevaju po našim crkvama pod tihom i pod pjevanom misom i koje se nalaze u svim, pa i najnovijim meni poznatim molitvenicima i pjesmaricama? Nisu li te riječi već prije nekoliko godina (1956), gotovo doslovno, već od drugoga nekoga bile primijenjene upravo na sentimentalne i gotovo »mističko«-erotičke popijevke »euharistijskog« karaktera kod nas?

3) Koje su to »neliturgijske pjesmice« za koje preuzvišeni Ordinarij splitski u svojoj okružnici od 11. I 1962. pod 5) kaže da ih se u splitskoj biskupiji »preko svečane ili pjevane Mise ne može trpjeti... pa niti samo jedamput na godinu«? Koje su to »pjesmice bez ikakove liturgijske i umjetničke vrijednosti... koje nisu u duhu crkvenih propisa« što ih preuzvišeni Ordinarij hvarski želi daleko držati od svojih vjernika (»Služba Božja« 1962 II/96)? Ne treba li tu jednom reći jasnu i muževnu riječ, ni po babu, ni po stričevima...?

4) Koji su se tekstovi i kojim se jezikom pjevalo kod pjevanih misa za vrijeme IV kongresa crkvene glazbe u Kölnu 1961, što je maestra Albu Vidakovića tako zadivilo?

5) M. M. pisac članka »Pitanje jezika u sv. Misi«, »Služba Božja« 1962. I/21-25, uspio je, kako napominje Uredništvo SB str. 21, da svoje prijedloge iznese pred najviši crkveni forum u Rimu. O. Karlo Balić ocijenio je ove prijedloge kao »dobar kompromis« u ovom zamršenom pitanju. I sam se urednik SB, dr. o. J. Radić OFM, u svom članku »Javno i privatno

bogoštovlje«, SB 1962 II/52, nakon što je podsjetio na zbrku koja postoji kod nas gledom na pjevanje kod pjevanih misa, izjasnio za prijedlog da »ono što je glasno bude živim jezikom, a ono što je tiho latinski«. Ili, što je isto, da svećenik celebrira latinski (crkvenoslovenski), a vjernici da svoj dio pjevaju hrvatski. Nije li to, upravo tako, jasno i određeno, bilo izneseno već 1921. u Katoličkom Listu (dr. D. Kniewald) i kasnije u »Životu s Crkvom« VI 1940. br. 3/49-64 (Dragutin Kukalj)? Nije li Kukaljev prijedlog Uredništvo ŽC otklonilo pozivajući se na odredbe SZO? Nije li, još 1956, Kukaljev i Kniewaldov prijedlog bio proglašen »zabludom«, a Kniewaldov čak »revolucionarnim«? Ali — sapientis est mutare consilium. Za to treba, dakako, i spoznaja, i poštenje i smionost. Dr. o. J. Radić OFM pokazao je u ovom slučaju da ima sve troje. On je ukazao na put, koji je jedini izlazak iz ovog kaosa što ga je on ocrtao. Ali zašto nije »iznijeta Sv. Stolici naša pastoralno-liturgijska tradicija i današnja situacija« u tom pogledu, kako je bilo predloženo 1956? Zašto se radije išlo u smjeru nastojanja oko legalizacije aliturgijskog stanja kod pjevanih misa u gornjim hrvatskim krajevima, koje sve više prodire i u dalmatinsku Hrvatsku? Zar ne postoji »realan prikaz« svega toga, koji bi se mogao podnijeti Sv. Stolici? Možda je rijetkima poznato, ali činjenica jest da takav prikaz postoji, realan, dokumentaran, u svakom pogledu katolički — pravovjieran, pozitivan i konstruktivan, bez truna polemike ili propagande. »Služba Božja« često ističe da treba »interdijecezanski misliti, osjećati i raditi«. Da treba kod svega posebno doći do izražaja iskrenost, premda se ona kod ljudi redovito ne cijeni. Da se ničija dobra volja ne smije odbiti (SB 1962. III/102). Pa ipak, je li to uvijek tako. Ne odbija li se onoga, koji »istinu gudi«. Dr. Ivanov ima pravo: Veritas — i samo veritas — liberabit nos. Koliko bi se moglo postići i učiniti da se tretiranjem i ovih problema liturgijskog područja pristupa »iskreno, bratski«, govoreći otvoreno o svim pozitivnostima i negativnostima, objektivno i bez skrivenih misli...

6) Je li doista »v smislu okrožnice »Haurietis aquas« za češćenje Srca Jezusovega... čisto jasno postavljeno na temelje javnoga razodjetja« (SB 1962. III/115) u tom smislu da bi se objave Srca Isusova sv. Mariji Margareti Alacoque imale smatrati javnima?

7) Ne upuštajući se u to da li je Pavelićev prepjev Genitori Genitoque dobar ili nije, da li se u njemu prepoznaju stihovi sv. Tome Akvinca, da li — poput sv. Tome — ade-

kvatno iznose nepogrešivu doktrinu IV. Lateranskog sabora de ssma Trinitate, da li udovoljavaju zahtjevima koji se stavljaju za dobivanje oprosta, da li hrvatska riječ »glasi s dikom« odgovara latinskom »laudatio« i t. d. — molim Vas, odgovorite nam na pitanje: da li je Pavelićev prepjev heretičan, kako bi to logički slijedilo iz tvrdnje da bi ga »potpisao i Focije i njegovi sljedbenici, dok bi za Tomim rekli da je heretičan« (SB 1962. III/158). Budući naime da je ono, što bi u tom slučaju potpisao F. i njegovi sljedbenici, hereza, opravdano je naše pitanje, je li Pavelićev prepjev, što bi ga radi razlike prama sv. Tomi preuzeli F. i njegovi sljedbenici, heretičan. S tim je u vezi ponešto i pitanje oportuniteti ovakovih stilizacija pred II. Vatikanski koncil koji, čuvajući nepovredivu dogmu, ide za tim da međusobnim razumijevanjem utre put idealu svih kršćana: ut omnes unum.

8) Sadrži li završetak himna na Večernji sv. Terezije Avilske »zabludu kvaternijanizma« (SB 1962. III/158)? Ili je i u ovom, kao i u Pavelićevu slučaju, po srijedi više ili manje nategnuto MOŽEBITNO tumačenje, bez obzira na onaj smisao koji je autor kanio dati i stvarno dao svojim stihovima, pa će tako te stihove shvatiti i svaki poučeni pravovjerni »dobre volje«, to jest koji ih čita dobronamjerno i bez namjernog cjepidlačarenja? Nije li stvarno mnogo teži slučaj popijevke »S rajskih visina« u kojoj druga kitica glasi: »Kojе li čudo pred nama biva, Isus, gle, RAJSKI OSTA V L J A KRAS...«, kao i završetak popijevke »Ko noć šutiš«: »Tabernakul prijestolje je Tvoje, BOŽJE SRCE PRIJESTOLJE JE MOJE« (Citirano prema »Slava Bogu« maestra Albe Vidakovića, Zagreb 1944, 103, 148)? Ima više takovih dogmatskih omašaka u sličnim pjesmicama, a da se nitko radi toga ne sablažnjava, nitko — nažalost — možda to i ne opaža, a pogotovu nitko nije ni pomislio da ih proglasi heretičnima, premda... Ali tu nije po srijedi zbiljska hereza, sa strane autora, nego, da se blago izrazimo, licentia poetica. Ne bi li, prema tomu, možda bilo na mjestu nešto više opreza i obzira kod pridijevanja teoloških cenzura?

9) A k o je, međutim, doista po srijedi zabluda kvaternijanizma i a k o je doista Pavelićev prepjev heretičan jer ne ističe procesiju ab utroque — zar bismo tada zbilja morali to tako moliti, uključivši herezu, dok se to ne ispravi sa strane crkvene vlasti (SB 1962. III/158)? Ne bi li postojala velika razlika između tih dvaju hereza i »drugih nesavršenih i loših tekstova«, kao na pr. u II. nokturnu, koji uostalom prvotno

i nisu bili zamišljeni kao historija, nego kao »pobožna legenda«, slično kao u naše doba Ben Hur, Quo vadis ili Posljednji dani Pompeja?

10) Dokazuju li ona lijepa razlaganja O. A. prof. Fazinića O. P. i presvijetlog gospodina prof. dra Stjepana Bakšića o sv. Josipu u SB 1962. III/117-123 da sv. Josipa treba uvrstiti u Red sv. Mise, naročito u »molitvu« Communicantes (SB 1962. III/119)? Odgovara li to liturgijskom stilu i značaju »molitve« Communicantes? Liturgijske zapreke doista »nisu nesavladive«, ako se misli na njihovo odstranjivanje administrativnim putem — ali šta se onda događa, to znade svatko kome je stručno poznat razvitak liturgije i njezinih oblika. Liturgija je izraz vjerovanja, ali nije svaki njezin dio naprosto neka dogmatska teza. Ne znamo, što će koncil u toj stvari odlučiti i hoće li se uopće upustiti u takove konkretne i pojedinačne zahvate za koje se traži mnogo stručne verziranosti; mi to ne znamo. Jedno je sigurno, da u »molitvi« Communicantes Gospa, apostoli i mučenici nisu navedeni zato jer bi se ovim njihovim popisom htjelo, u smislu čitavog konteksta, naglasiti općinstvo svih svetih, kako se to često pretpostavlja i nauča. Za »molitvu« dakle Communicantes otpada, dakle, pretpostavka kojom se želi dokazati oportunist i potreba uvrštenja sv. Josipa u taj niz svetaca. Tako sam odgovorio onima, koji su me o tomu pitali. Prosudite, molim, je li taj odgovor ispravan ili nije.

11) Da li je posvećenje po euharistiji (i ostalim sakramentima) samo, ili u prvom redu, »moralno«, subjektivno, koje se sastoji u »čišćenju od zlih misli i djela«, u našoj »pobožnosti«, u našem »pobožnom vladanju i svetom životu« (SB 1962. II/59), ili je to posvećenje mnogo dublje? Ne sastoji li se u prvom redu u izdignuću ljudske naravi u vrhunaravsku t. j. BOŽANSKU sferu? Je li to posvećenje ljudsko djelo ili Božje? Nije li bitni, ontni, učinak liturgije, a napose presvete euharistije i Mise upravo u tomu »ut efficiamur DIVINAE CONSORTES NATURAE«? (II Petr. 1, 4). Ne slijedi li iz toga sve ostalo? Nije li obnova svijesti o tomu jedan od najglavnijih zadataka liturgijske obnove, mnogo važniji od toga da svi istodobno kleče, stoje ili sjede, jer to lako prelazi u jednostavni mehanizam, pa se iz jednog mora rubrika prelazi u drugo a ne vidi se ono što je bitno?

12) I na kraju: je li Misa, kako se to neprestano ponavlja i u SB i inače, PRVENSTVENO i SAMO žrtva N. Z.? Ili je, i dogmatski, i historijski, i skripturistički, i liturgijski, po

čitavoj svojoj strukturi i svim misnim obrascima bez izuzetka, zapravo obnova i spomen Posljednje večere? Nije li Spasitelj, još prije svoje krvne žrtve na križu, sebe nekrvnim načinom na Posljednjoj večeri Sebe prinio Bogu Ocu kao žrtvu za nas, a nama se, pod sakramentalnim prilikama kruha i vina dao za pneumatičnu hranu in vitam aeternam? Nije li rekao: *Accipite et manducate, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur — Accipite et bibite hic est calix sanguinis mei...?* Ne odnosi li se Njegovo upozorenje »Haec quotiescumque feceritis in mei memoriam facietis« ne samo na obnovu žrtve, nego upravo na obnovu i uspomenu Posljednje večere? Nije li to bila i nauka i praksa apostola i prvih kršćana? Nije li upravo to dalo osnovnoj strukturi misnog kanona u svim kršćanskim liturgijama svoj neizbrisivi pečat? Ne ističe li svaka Postcommunio upravo tu misao: *accipite et manducate*. Nije li, dakle, *fractio panis*, kako su to zvali prvi kršćani, a mi to zovemo Misom, i žrtva Bogu Ocu i naše sudjelovanje kod stola Gospodnjega? Nije li oltar i mjesto žrtve i stol oko kojega se okupljaju vjernici in *memoriam Domini: aeterno Deo vivo et vero communicantes*? Nije li, dakle, jedan od najvažnijih zadataka liturgijske obnove da se u svijesti svećenika i vjernika obnovi i oživi ovaj karakter sv. Mise koji je kroz stoljeća u njihovoj svijesti izbljedio?

Imade i više tih pitanja, sve u vezi sa »Služba Božja« 1962. Ali i to je dosta. I previše. Smijem li, u ovom kratkom predahu od moje bolesti, zamoliti uredništvo »Službe Božje« da ovo moje pismo u cijelosti objelodani i da ono, ili netko drugi, kompetentniji i u liturgiji više verziran od mene, odgovori na ova pitanja koja su mi postavljena i koja su iskrsla tijekom našeg razgovora? Ako sam što krivo shvatio ili rekao rado ću to priznati. Konfucije je rekao da nije dobar čovjek tko ne će da uvidi ili da prizna svoju pogrešku. Ni u kojem slučaju ne ću i ne mogu voditi kakovu mu drago polemiku. Dobronamjerno sam samo želio skrenuti pažnju na stanovita principijelna pitanja koja mi se čine osobito važnima kad je riječ o liturgijskoj obnovi klera i vjernika.

Zahvaljujući na strpljivosti
u Kristu Gospodinu odani

Dr. DRAGUTIN KNIEWALD
sveučilišni profesor u m.